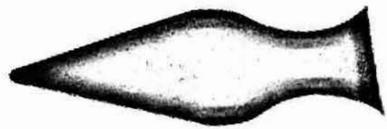

[28] וינוסו הוא ובניו אל ההרים ויניחו את אשר להם בעיר. [29] אז ירדו רבים, בבקשם צדק ומשפט, אל המדבר, לשבת שם,

משמעות מעשהו של שמעון ראו הפירוש על אתר. יש לזכור שמעשהו של מתתיה, ואף לא מתתיה עצמו, אינם נזכרים במק"ב או בדניאל. מק"א הוא המעניק לו חשיבות מיוחדת, וזאת במסגרת מגמתו להתמקד בשושלת החשמונאית, וראו עוד בפירוש ל"ב, 38, ובעמ' 48-50, לעיל.

ההיסטורי בהרצאת הדברים, לפנינו סיפור מסופר היטב, הנע בהתמדה לקראת שיאו. תחילה מוצגים שפלות המתרחקים מן התורה ואין-האונים של רבים. על רקע זה בא סירובו של מתתיה לציית לגזרת המלך; וכאשר עולה בוגד על הבמה מגיעה התרחשות לשיאה – מתתיה הורג אותו וכן את בא-כוח השלטון וקורא למרד.

מנהיגותו של מתתיה היא כריזמתית במידה ידועה, אך בורבזמן יש בה אלמנטים של מנהיגות מסורתית-מקומית. מעמדו הרם במקום מושבו מודגש (פס' 14, לעיל), ואף מסתבר מפרטים נוספים הנוגעים לו ולמשפחתו (לעיל). הצד הכריזמתי במנהיגותו מתקשר למעשה הגבורה שלו, הסוחף אחריו תומכים. יסודות כריזמטיים מצויים גם במנהיגותו של יהודה המקבי (להלן, הפירוש ל"ט, 27).

מקדשי השם בשבת במדבר [29-41]
[29] רבים – בפסוקים הקודמים הושוותה תגובת מתתיה ובניו לגזרות אל יחסם האוהד או האדיש של 'רבים' מן היהודים אליהן. כאן מדובר ב'רבים' אחרים ושונים, הנוקטים תגובה מסוג אחר, שונה משל המקבים, אך כזו שמחבר מק"א רוחש כלפיה הבנה ואף הערכה, אף על פי שאין היא דומה להשקפתו שלו בדבר התגובה הנאותה, שהיא זו שנקט מתתיה.

כמה הסברים לעמדתו זו:

(א) המחבר רחש הערכה למסירותם הפסיבית של אנשים אלה לתורה, אף על פי שהיה סבור שדרכם אינה מתאימה לבעיית השעה;

(ב) קבוצה זו לא הייתה קיימת עוד בזמן חיבור מק"א, ולכן יחסו הנוח כלפיה לא האפיל על הערצתו למקבים; (ג) אנשים אלה, או מי שנותרו מהם, השתלבו במחנה המקבים אחרי הלקח המר שנלמד מטבח אלה שהסתתרו במערות בידי הצבא הסלווקי, ומשום כך לא היה ניגוד בין גישתם לבין זו של מתתיה, והלקח שנלמד היה משותף (להלן, פס' 40-41).

הבדלי השקפת אינם בהכרח גורם לאיבה, כמו היחס

המרד בהנהגת מתתיה [28-70]

[28] אל ההרים – יחסי הכוחות בין הצבא הסלווקי והמתיוונים לבין מתתיה, בניו ותומכיהם הם כה בלתי שווים, שבשלב זה נאלצים מתתיה ואנשיו להסתלק מן האזורים המיושבים. הם נמלטים אל ההרים, אך לא נמסר לנו להיכן בדיוק. יש להבדיל בין ההרים לבין המדבר, המוזכר בפס' הבא גם כן כמקום מקלט. נראה שהביטוי מבטא מציאות ואינו ליפי המליצה בלבד, והמורדים אכן היו בתנועה מתמדת בהרי יהודה ובסביבתם הקרובה, כשהם תוקפים מקומות שונים במרחב גדול למדי (להלן, פס' 44-48; והשוו: מק"ב ח, 1, 6-7). אופי כזה של פעילות מלחמתית, גרילה בלשונונו, חייב שהמורדים לא ישהו

[42] אז נאספו אליהם קהלי חסידים¹⁰ [יהודים], גיבורי חיל מישראל, כל מתנדב לתורה.

בזמן ההוא. מתוכו עולה השאלה: מי היו החסידים? מה היו יחסם וזיקתם למקבים? המונח עצמו מופיע בספרות היהודית-ההלניסטית רק כאן, להלן ב'ז', 13 ובמק"ב יד, 6. צורתו ביוונית היא אַסידַאיוֹי (ביחיד אַסידַאיוֹס (Ἀσίδαιος), ומקובל לראות בה תעתיק של המונח העברי חסידים (קאמפן, שם, עמ' 1 ועוד). יש גם לשים לב להגדרה הדקדוקית של החסידים הנזכרים כאן. יש רואים מילה זו כשם תואר, המתאר אנשים שניחנו במידת החסידות. ואולם מקובלת יותר, ובצדק לדעתי, הבנת המונח כשם עצם פרטי, כלומר שמדובר כאן בכת, שחבריה נקראים חסידים. כך גם הבין המתרגם ליוונית של מק"א, שבחר להביא מילה זו בתעתיק ולא בתרגום (קאמפן, שם, עמ' 50-53). מתיאורם כאן ובהמשך (ז, 13) דומה שמדובר בגוף מאורגן. בהחלט אפשרי שארגונם לא היה שונה בהרבה מזה של כתות מאותרות יותר, כגון הפרושים או האיסיים (כלומר כת קומראן, שעליה ידוע לנו הרבה יחסית), ואפשר שהכינוי 'מסדר' הולם אותם יותר מאשר כת, או לפחות יש לראות את ארגונם גם באור כזה. יש אף לזכור שאנו עומדים בסמיכות זמנית להתגבשותן של כתות אחרות ביהודה - הפרושים הצדוקים והאיסיים - שמקובל לחשוב שאירעה בימי יונתן

הייתה עניין פרגמטי, והיה אפשר לממשה הלכה למעשה גם בלי להיכנס לשאלות של אמונה והשקפת עולם. לכן אין להעמיד את 'חידושו' של מתתיה לעומת המצב הכללי בעולם היהודי. הוא נועד לאפשר מאבק יעיל יותר בשלטון הסלווקי ובתומכיו מקרב היהודים ולהרחיב את התמיכה במרד מצד קבוצות קיימות בחברה היהודית, שעדיין לא השתלבו בו. בעבורן היה משקל רב ללקח מפרשת הנמלטים למדבר. ואפשר שאין זה מקרה שמיד אחרי החלטה זו מסופר על הצטרפות החסידים למחנה המורדים (להלן). ראוי אף לשים לב, שהחלטת מתתיה אינה מנוסחת כלל בצורת החלטה הלכתית או משפטית - ניסוחה הוא תעמולתי ורקעה הוא ספציפי. והשוו לשאלת המלחמה בשבת בספרות התלמודית, שניסוחיה שונים ואין היא נזקקת כלל לאירוע הנידון כאן, וכן לעניין המלחמה בשבת כמאתיים שנה מאוחר יותר, בזמן פעילותם של חנילאי וחסניאי בבבל (קדמוניות יח, 318-324, 354-356). כמו כן אין להניח בתקופה זו של מרד המקבים מציאות של חוקה יהודית אחידה, תקפה ומקוימת בידי כל יהודי באשר הוא. הרב-גוניות של ההשקפות ושל הליכות החיים בקרב יהודי התקופה הזו, הקדם-נורמטיבית, מוכרת לנו יפה וממילא אין צורך לחפש אחדותיות בכל עניין ואף לא

[51] וישימו על השולחן את הלחם, ויפרשו את הפרוכת וישלימו את כל המלאכות אשר עשו.
 [52] וישכימו בבוקר החמישה ועשרים בחודש התשיעי, הוא חודש כסלו, בשנה השמונה וארבעים
 ומאה. [53] ויעלו קורבן כחוק על גבי מזבח העולה החדש אשר עשו. [54] בזמן וביום אשר בו
 חיללו אותו הגויים, ב[ניום] ההוא נחנך בשירים ובקתרוסים, בכינורות ובמזלתיים. [55] ויפלו
 כל העם על פניהם, וישתחו, ויודו לשמים, אשר הצליחו בידם. [56] ויעשו את חנוכת המזבח
 ימים שמונה, ויעלו עולות בשמחה ויזבחו¹³ בחים שלמים ותודה. [57] ויקשטו את חזית¹⁴ המקדש
 בעטרות זהב ובמשבצות¹⁵, ויחדשו את השערים ואת הלשכות ויתקינו להם דלתות.

[56] חנוכת המזבח ימים שמונה – אחרי טיהורו של המקדש והתקנתו מחדש לעבודת אלוהים הוחג המאורע שמונה ימים, כפי שאכן נתקבל במסורת היהודית, שאף הוסיפה לכך נימוק נסי שאינו נרמז כאן – נס פך השמן (וראו הביאור לפסוקים 47-51, לעיל, וכן הסכוליון למגילת תענית). משך הזמן של החג נקבע בהתאם למסורות המשוקעות במקרא על חנוכת המקדש בימי שלמה (מלכים א, ח 65; דברי הימים ב, ז 9).

מק"ב י, 6, משווה את חג החנוכה לסוכות ובכך מנמק את הימשכו שמונה ימים, ואף קושר זאת בדרך אסוציאטיבית לאיקיוס הסוכות כראוי בתקופת הגזרות. על חנוכה עיינו עוד: אבל, ספרי מקבים, עמ' 416-421; עמ' 76-81, לעיל.

[51] הפרוכת – נוסף על הכלים שנטמאו היו שנגזלו (לעיל, א, 22 והפירוש לשם).

[52] החמישה ועשרים בחודש התשיעי – ככל הנראה הייתה חנוכת המקדש במועד הנזכר (דצמבר 164), שלוש שנים אחרי חילולו (א, 59), וראו עוד עמ' 80, לעיל. מועדים אחרים לחג זה שמופיעים במקורות הם שגויים, למשל מק"ב י, 3, שם מדובר על שנתיים שבהן פסקה הקרבת הקרבנות הטהורים במקדש, ומלחמת היהודים א, 32, שם מדובר על שלוש שנים וחצי, בהשפעת ספר דניאל. שלוש שנות הגזרות הן פרק הזמן שבו לא הוקרבו התמידים על המזבח, בוקר וערב מדי יום ביומו. ספר דניאל שנערך בעצם ימי הגזרות וחלקו אף נתחבר באותם ימים, ציפה

פרק ד

[58] ותהי שמחה גדולה מאוד בעם, ותסור חרפת הגויים. [59] ויקבעו¹⁶ יהודה ואחיו וכל עדת ישראל, כי יוחגו ימי חנוכת המזבח בזמניהם, מדי שנה בשנה, ימים שמונה, מן החמישה ועשרים בחודש כסלו, בשמחה ובששון.¹⁷ [60] ויבנו בזמן ההוא את הר ציון סביב חומות גבוהות ומגדלים חזקים, פן יבואו הגויים ויהרסו¹⁸ אותם, כאשר עשו בראשונה. [61] ויעמיד [יהודה] שם חיל לשומרו ויבצר את בית-צור, למען תהיה מבצר לעם מפני אדום.

זרים עשויים מעץ או ממתכת מוזהבים על קיר במקדש? משבצות – קשה לשער מה הייתה המשמעות של המילה העברית שהייתה כאן, וייתכן שביקשה לתאר בליטה מעוגלת, מגולפת באבן, הדומה למגן. מגנים נדירים למדי באמנות היהודית, אלא אם כן נכללים בהם גילופי רוזטות, שהיו רווחים באמנות היהודית. כאמור, זהו דגם שאינו אנתרופומורפי או זואומורפי; יש בו, אולי, אלמנט מלחמתי, ההולם את האירוע של שחרור המקדש מידי האויבים. לעניין אמנות וארכיטקטורה בימי החשמונאים ראו גם להלן, יג, 27-30, והפירוש בקשר למאוזולאום שבנה שמעון במודיעין. מגן מופיע גם על מטבעות הורדוס (משורר, אוצר מטבעות היהודים, לוח 44, מס' 45).

ויחדשו את השערים... – חידוש השערים והלשכות היה

ביצור הר הבית ובית צור [60-61]

[60] הר ציון – ביצור הר הבית היה נחוץ במצב העניינים באותה שעה (השוו לעיל, פס' 41), שכן כיבושו היה חלק מן המרד בשלטון הסלווקי. אמנם הגזרות בטלו, אך מסירת המקדש לידי כוהנים נאמנים לתורה (ראו פס' 42, לעיל) אושרה בידי ליסיאס רק מאוחר יותר ובדיעבד, כפי שעולה מאחת התעודות שנשמרו במק"ב יא (האיגרת של אנטיוכוס החמישי לליסיאס, שם, פס' 25, וראו הפירוש ל-ו, 62).

פן יבואו הגויים – עולה כאן הד למעשי נחמיה, שדמותו ומעשיו מבצבצים בעוד מקומות בספרות התקופה. והשוו לנחמיה ד, אם כי הדמיון אינו מילולי אלא ענייני בלבד. על מקומו החשוב של נחמיה בזיכרון ההיסטורי בתקופה זו ראו: בן סירא מט, יח-יט (=13); מק"ב א, 20-36.

טו נדוניה את הכספים המרובים, ו וכוהני מקדש נאניאה הציגום והוא הלך עם מעטים
 (מאנשיו) אל תוך העזרה של מתחם הקודש, הם נעלו את המקדש כאשר נכנס אנטיוכוס, ו
 טז ולאחר שפתחו את הדלת הסודית שבעליית הגג הם זרקו (דרכה) אבנים והמטירון כרעם
 על המנהיג, ולאחר שביתרו את האנשים והסירו את ראשיהם הם השליכו (את הכול)
 יז לאלה אשר בחוץ. ו על הכול יתברך אלוהינו, אשר מסר את חסרי היראה (לגורלם
 הראוי). ו
 יח מאחר שאנחנו עומדים לחגוג בעשרים וחמישה בכסלו את טיהור המקדש, חשבנו שמן

הכספים המרובים | על אוצרות במקדשים, ראו על
 ג ו, 'שהאוצר אשר בירושלים'.

על חשבון (εις... λόγον) | למונח ראו על ג ו, 'לא
 זקפו לחשבון הקרבנות'.

הציגום | כלומר את הכספים. כאן התחבולה
 הנזכרת בפסוק יג: הם הניחו למלך לחשוב
 שבכוונתם למסור לו את אוצרותיהם.

טו מקדש נאניאה | לשמות מקדשים כמו Navaiov,
 המורכבים משם האל + iov, ראו גם: יב כו, וכן: P.
 Walters, *The Text of the Septuagint*, ed. D.W.
 Gooding, Cambridge 1973, pp. 54-56

שביתרו את האנשים | כמנהג המזרחי (כולל
 עריפת הראש המשתמעת מן ההמשך); ראו:
 ולבאנק, פוליביוס, ב, עמ' 97. על כריתת ראשיהם
 של חללי המנהיגים של אויבים ראו על טו ל, 'ציווה
 לכרות את ראשו'.

טז הדלת הסודית | היידוע מעניין, כאילו הקודא יודע
 כבר שיש דלת סודית כזאת. ואמנם נפוץ המוטיב
 של דלתות ומעברים סודיים במקדשים, המאפשרים
 את תחבולותיהם של כוהנים ערמומיים. ראו
 לדוגמה את סיפור 'בל והמפלצת' שבסוף תה"ש
 לדניאל, פסוקים טו, כא; קדה"י יח, 74. השוו: הרון
 מאלכסנדריה, פנוימטיקה א, לח-לט (על מנגנוני
 פתיחה 'אוטומטית' של שערי מקדש); ויינרייך,
 פתיחת שערים, עמ' 407-410.

השליכו (את הכול) לאלה אשר בחוץ | כלומר
 לשאר אנשי אנטיוכוס, מלבד ה'מעטים' שנכנסו
 עמו.

ההכרח להבהיר (זאת) לכם - כדי שגם אתם תחגוהו כימי (חג) הסוכות והאש בזמן שנחמיה, לאחר שבנה את המקדש ואת המזבח, הביא קרבנות. ו שהרי כאשר באו אבותינו לארץ הפרסית, הכוהנים היראים דאז לקחו מאש המזבח ובחשאי החביאו אותה בחלל של בור יבש, ובו הפקידוה בביטחון באופן שהמקום היה בלתי-ידוע לכול. ו

יט

להבהיר (זאת) לכם | כאן מוצגת מהות האיגרת: היסודות ההיסטוריים המעניקים לגיטימיות למקדש הירושלמי. להלן מתברר שמדובר בשלשלת בת שלוש חוליות - נחמיה, ירמיהו, שלמה - הקושרות את ההווה לשורשיו הראשונים, והפועל διασαφέω ('להבהיר'), המציג כאן את החוליה הראשונה, חוזר ומציג גם את האחרונה (ב ט) ועל ידי כך סוגר את הפרק ההיסטורי של האיגרת.

כדי שגם אתם תחגוהו כימי (חג) הסוכות (σκαθηνοπηγίας) והאש | המחבר מפרט את מגמתו, הזוהה לזו של המכתב הראשון (פסוק ט), אלא שהוא מוסיף את יסוד האש, ועוסק בכך מכאן ואילך עד סוף האיגרת. לכאורה משקף הדבר התפתחות מסוימת בהליכות החג - מעבר מן הזיקה הקדומה לסוכות להדגשת האורות - ותפקיד האיגרת בין השאר להסביר את היסוד החדש הזה. לפי יוספוס 'אורות' היה השם הרווח של החג, ראו: קדה"י יב, 325. וראו על פסוק ח, 'את הנרות... את כיכרות הלחם'.

שנחמיה, לאחר שבנה את המקדש ואת המזבח | אמנם המזבח והמקדש נבנו כבר לקראת סוף המאה השישית לפסה"ג, ואילו נחמיה הגיע לירושלם רק מנענו המאה החמישית אולם נונוח

146, p. 1967, (אף כי קלרמן ביקש לצמצם את מידת הטעות כאן על ידי ראיית הדברים ככלליים, ראו: שם, עמ' 122). הטעות קשורה לא רק לעובדה שנחמיה כמו זרובבל מכונה 'תרשתא' (נחמיה ז סה; ח ט), אלא גם להתקצרות התקופה הפרסית (200 השנים שבין כורש ובין אלכסנדר) בזיכרון היהודי, דבר הבא לידי ביטוי במגילות מדבר יהודה, אצל יוספוס ובספרות חז"ל (אשר קיצרה את התקופה לשלושים וארבע שנים - בבלי, עבודה זרה ח ע"ב ועוד); ראו שוורץ, על כמה פפירוסים, עמ' 115, הערה 24. ייתכן שטעות זו נבעה מן השימוש בשמות זהים בעבור מלכים שונים (שלושה ארתחשסתא, שלושה דריווש). מכל מקום מפעלי הבנייה של נחמיה בירושלים היו מפורסמים (נחמיה ג-ד; בן סירא מט יג [ושם הוא נזכר מיד אחרי זרובבל ויהושע בן יהוצדק]), ולא קשה היה לצרף להם עוד אחד. ברגון סבור שהדבר נעשה גם מתוך רצון להקביל את יהודה המקבי, גיבור מקבים ב, לדמות המקראית הגדולה ומתוך הישענות על המסורת שנחמיה חיבר חיבורים - אשר בהם עשוי היה מחברנו למצוא את הסיפורים שהוא מספר כאן על נחמיה.

הביא קרבנות | נונוחו הראשונה של המחרר הי

ה בידי גויים מגדפים וברברים. ו וקרה שביום אשר בו חולל המקדש בידי הגויים, ביום
 ו ההוא היה גם טיהור ההיכל, ביום עשרים וחמישה בחודש ההוא, הוא כסלו. ו ובשמחה
 הם חגגו שמונה ימים באורח של (חג) הסוכות, בזכרם שלפני זמן קצר הם עשו את חג
 ז הסוכות כשהם רועים במערות כדרך החיות. ו לכן, בהחזיקם מטות וענפים רעננים וגם
 ח (כפות) תמרים, הם העלו מזמורים למי שהצליח את דרכם לטיהור מקומו. ו והם קבעו,
 בצו משותף ובהחלטה לכל עם היהודים, לחגוג את הימים האלה שנה בשנה. ו

גויים מגדפים וברברים | ראו על פסוק ב, 'על ידי גויים'.

ולא יימסרו | על παραδίδωμι לציון מסירה לגורל רע ראו על א יז, 'מסר... (לגורלם הראוי)'.
 ה וקרה | כל מאמין יודע כמובן שאין כאן מקרה בעלמא; ראו על יב לד, 'וקרה'. גם הפרט המודגש כאן בהמשך הפסוק מלמד שאין מדובר במקריות גרידא.

לתרגום עברי ודיון ראו: י' פרנקל, עיונים בעולמו הרוחני של סיפור האגדה, תל-אביב תשמ"א, עמ' 158-163); ניצחון ונטידיוס על הפרתים ביום השנה לניצחונם הגדול על קראסוס (אוטרופיוס ז, 5). מוטיב זה הוא למעשה סוג של מידה כנגד מידה המלמד, כרגיל, על ניהול ההיסטוריה בידי האל. וראו: I. Gafni, *JH*, 10, 1 (Spring 1996), pp. 28-29.

שביום אשר בו... ביום ההוא | כך גם מק"א א נט; ד נב-נד. המוטיב ידוע. השוו למשל: לידת המשיח בתשעה באב (ירושלמי, ברכות ב ד [ה ע"א];

לחיים במערות כחיים האופייניים לחיות, כאמור בהמשך הפסוק כאן (וכן: ה כז), השוו לדוגמה לנאמר בכתובת של אגריפס (השני?) בגנות שודדים: θηριώδους... ἐνφωλεύσα[ντες במחצרת] [במערות] כמו חיות' - *OGIS*, מס' 424.

שמונה ימים | ראו על ב יב, 'כך גם חגג שלמה את שמונת הימים'. באורח של (חג) הסוכות | ראו: א ט; גם בעניין זה מתאים הנאמר בקטע זה (פסוקים א-ח) לאיגרות שבראש הספר. במערות | למערות כמקומות מסתור ראו גם: ו יא.

שמחה וקטע כאן לא היה מעוניין לעורר רושם

מטות (θύρσους) | נראה שהכוונה ללולבים, וכך

לבית אלהינו
ובאותו היום שעשאו לו כך
עשאוהו יום טוב

- 69 לבית המקדש
- 70 יום שעשו כן
- 71 עשאוהו יום טוב

כ"ה בכסלו

נוסח הכלליים (כ)

בעשרין וחמשה ביה
יום חנוכה תמניא יומין
דלא למספר

כשנכנסו גוים להיכל
טמאו כל השמנים שבהיכל
וכשגברה יד
בית חשמונאי
ונצחום בדקו ולא מצאו
אלא פך אחד
שהיה מונח בחותמו
של כהן גדול שלא נטמא
ולא היה בו {אלא להדליק}
+להדליק אלא+
יום אחד ונעשה בו נס
והדליקו ממנו שמנה ימים
לשנה אחרת

קבעום שמנה ימים טובים
ומה ראו לעשות חנוכה

א

בעשרים וחמשה ביה
יומי חנוכה
דלא למספר

פ

- 1 בעשרים וחמשה בו
- 2 חנכת יומין תמניא
- 3 ודלא למספר

- 1 מפני שטמאו גוים
- 2 את בית המקדש
- 3 וכשתקפה מלכות
- 4 בית חשמונאי
- 5 בדקוהו ומצאו בו
- 6 שמן טהור

- 7
- 8
- 9
- 10
- 11
- 12 והדליקו בו את הנרות
- 13 כל אותן ימים
- 14 שהדליקו בהם את הנרות
- 15 עשאוהו יום טוב
- 16

חילופי נוסח 69 לבית] את בית ו 70 שעשאו] שעשו ו 71 יום טוב] י"ט ו
1 כשנכנסו] שכשנכנסו ו 4 חשמונאי] חשמוני ד 5 ונצחום] ונצחו ד 6 אחד] אחת ו 8 כהן גדול] כ"ג ו 9-10 {אלא להדליק}
+להדליק אלא+} בכתב היד: 'אלא להדליק', מעל 'אלא' נכתב 'ב' ומעל 'להדליק' נכתב 'א', כדי להחליף את סדר המילים. אלא להדליק
ו להדליק אלא ד 12 ממנו] חסר ו ד 15 שמנה] שמונה ו | טובים] טובי ד 16 חנוכה] חנכה ו

מקורות 1 פכ מפני שטמאו / כשנכנסו וכו': שבת כא ע"ב.

הבאות 1 פ מפני וכו': (צי"ל: בחמשה ועשרים בו חנוכה).

שמנה ימים		17
והלא חנוכה שעשה	בימים הראשונים חנוכה	18
משה במדבר לא עשה	משה	19
אלא שבעת ימים		20
שנאמר ומפתח אהל מועד		21
לא תצאו שבעת ימים וגו'		22
ואומר ויהי המקריב		23
ביום הראשון את קרבנו וגו'		24
ובשביעי	זאת חנוכת המזבח	25
הקריב אפרים		26
וכן מצינו בחנוכה	משלמה ואילך	27
שעשה שלמה שלא עשאה	חנוכת משה וחנוכתו	28
אלא שבעת ימים	שנ' כי חנוכת המזבח	29
שנ' כי חנוכת המזבח	שבעת ימים	30
עשו שבעת ימים		31
והחג שבעת ימים		32
ומה ראו לעשות חנוכה זו	ושמונה משנטל בית הלבנון	33
שמנה ימים		34
אלא בימי מלכות יון		35
נכנסו בית השמונאי	חנוכת בית השמונאי	36
להיכל	לדורות	37
ובנו את המזבח	ולמה נוהגת לדורו[[ת]]	38
וסדוהו בסיד ותקנו בו	שעשאוּם בצאתם מצרה	39
כלי שרת והיו מתעסקין בו	לרוחה ואמרו בה הלל	40
שמנה ימים ומה ראו	והדליקו בה נרות בטהרה	41

חילופי נוסח 17 שמנה ימים] שמונה ו 18 חנוכה] חנוכה ו 20 שבעת] שבעה ו | ימים] ימי ד 21 שנאמר] שני ו 22 שבעת ימים] חסר ו | וגו' וגומי ו 23 ואומר] ואומי ו 24 וגו' + וגומי ו 27 בחנוכה] בחנוכה ו 28 עשאה] עשה ו 29 ימים] ימי ד 30 חנוכה] חנכת ו 33 חנוכה] חנוכה ו 34 שמנה] שמונת ו ח' ד | ימים] ימי ד 36 נכנסו בית] שנכנסו בני ו 39 וסדוהו בסיד] וסדוהו בשיד ד 40 מתעסקין] מתעסקי ו מתעסקים ד 41 שמנה] שמונה ו

להדליק את הנרות	שכשנכנסו יונים להיכל	42
אלא בימי מלכות יון	טמאו כל הכלים	43
שנכנסו בני חשמונאי	ולא היה שמן במה להדליק	44
להיכל שבעה שפודים	וכשגברו מלכות	45
של ברזל	בית חשמונאי מצאו פך	46
בידם וחפוס בעץ	אחד בחותמו של כהן גדול	47
והדליקו בהם את הנרות	ונעשה נס והדליקו ממנה	48
	עד שמונה ימים	49
ומה ראו לגמור בהן	ומצאו מזבח סתור ותקנוהו	50
	כל שמנה וכלי שרת	51
את ההלל	ולכך נוהגת שמונה	52
אלא שכל תשועה	והיתה חנכת המזבח]]	53
ותשועה שהקב"ה		54
עושה להם לישראל		55
היו מקדימין לפניו		56
בהלל בשירה		57
ובשבח ובהודאה		58
כענין שני		59
ויענו בהלל		60
ובהודות ליי כי טוב		61
וגומ'		62
	וכן הוא אומ' בספר עזרא	63
	ויענו כל העם בהלל	64
	ובהודות ליי כי טוב	65
	כי לעולם חסדו על ישראל	
	וכל העם הריעו תרועה	
	גדולה בהלל ליי על הוסד	
	בית יי ואומ' ליי הישועה	